

ГЕНДЕРНО МАРКОВАНА ПЕРСОНІФІКАЦІЯ ОБРАЗУ ЛОНДОНА В АНГЛІЙСЬКІЙ РЕНЕСАНСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ФАКТУ

Соболь О. В.

аспірант кафедри англійської філології та лінгводидактики

Запорізький національний університет

вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна

orcid.org/0000-0002-6871-8671

sobolkseniya9@gmail.com

Ключові слова: *Лондон, урбанонім, лондонський текст, ренесансна топографічна література, історичний наратив, гендерне літературознавство, фемінність, місто-діва.*

У другій половині XVI століття, коли в Англії відбувається стрімкий розквіт ренесансних тенденцій, у різних сферах суспільного життя спостерігаються помітні зрушення. Англійська минувшина, широкий спектр політичних питань, географія і топографія країни викликають підвищений інтерес інтелектуально-духовної еліти і поступово входять у зону інтересу пересічних громадян. Урбанонім Лондон усе частіше з'являється на сторінках як літератури факту, так і фікційних творів, формуючи специфічний феномен – лондонський текст англійської ренесансної літератури.

У сучасному літературознавстві лондонський текст постає об'єктом численних наукових розвідок, втім, незважаючи на суттєву зацікавленість наукової спільноти цією проблематикою, є чимало лакун, які потребують осмислення та заповнення.

Ця стаття сфокусована саме на одній із таких лакун – персоніфікації образу Лондона в англійських ренесансних топографічних та історіографічних творах. Досліджуючи специфіку лондонського тексту в тогочасній літературі факту під гендерним кутом зору, авторка виявляє поетикальну специфіку структурування образу Лондона у працях Р. Нікколса, Дж. Спіда, В. Кемдена, Дж. Стоу та ін.

У статті продемонстровано, як саме зумовлена успішним правлінням королеви Єлизавети I зміна гендерних стереотипів позначилася на репрезентаціях Лондона в творах тогочасних хроністів і топографів. Сформований культурою елизаветинської доби, образ «королеви-діви» сприяв виникненню у літературі факту гендерно маркованих персоніфікацій міста та закріпленню в колективній свідомості англійців уявлення про столицю не тільки як про фемінний конструкт, але й як про позитивно навантажений символічний образ, що бере свій початок від архетипу «місто-діва».

Глорифікаційний характер ренесансних історичних наративів і топографічних описів сприяв закріпленню позитивного образу столиці у свідомості реципієнтів, що своєю чергою виконувало важливу роль у процесі формування національної самоідентифікації англійців.

GENDER-MARKED PERSONIFICATION OF THE IMAGE OF LONDON IN ENGLISH RENAISSANCE NON-FICTION

Sobol O. V.

Postgraduate Student at the Department of English Philology and Linguistics

Zaporizhzhia National University

Universitetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine

orcid.org/0000-0002-6871-8671

sobolkseniya9@gmail.com

Key words: *London, urbanonym, London text, Renaissance topographical literature, historical narrative, gender literary studies, femininity, city-virgin.*

In the second half of the 16th century, when Renaissance tendencies were rapidly growing in England, significant shifts appeared in various spheres of social life. The English history, a wide range of political issues, as well as the geography and topography of the country, aroused increased interest among the intellectual and cultural elite and gradually entered the sphere of interest of ordinary citizens. The urbanonym London increasingly appeared on the pages of both non-fiction and fiction, forming a specific phenomenon – the London text of English Renaissance literature.

In contemporary literary studies, the London text has become the subject of numerous scholarly investigations. Nevertheless, despite the considerable interest of the academic community in this issue, there remain many gaps that require further reflection and exploration.

This article focuses precisely on one of these gaps – the personification of the image of London in English Renaissance topographical and historiographical works. By examining the specificity of the London text in the Renaissance non-fiction from a gender perspective, the author reveals the poetic particularities of structuring the image of London in the works of R. Niccols, J. Speed, W. Camden, J. Stow, and others.

The article demonstrates how the transformation of gender stereotypes inspired by the reign of Queen Elizabeth I affected the representations of London in the works of contemporary chroniclers and topographers. The image of the “Virgin Queen” shaped by Elizabethan culture, contributed to the emergence of gender-marked personifications of the city in non-fiction. It also stimulated the consolidation of the English people and shaped in the collective consciousness a very specific image of the capital. London was depicted not only as a feminine construct but also as a positively marked symbolic image, rooted in the archetype of the “city-virgin”.

The glorifying nature of Renaissance historical narratives and topographical descriptions fostered the formation of a positive image of London in the minds of readers, which in turn played an important role in the process of shaping the national self-identification of the English.

Постановка проблеми. Епоха Відродження, розквіт якої в Англії припадає на другу половину XVI століття, спричинила суттєві зрушення у різних сферах життя тогочасного соціуму, що відчутно позначилося на ролі міст загалом і столиці зокрема. Лондон, чисельність населення якого в цей час стрімко зростає, виступає не лише центром суспільно-політичного життя країни, але й осердям розвитку театрального мистецтва, літератури та архітектури. Все це зумовлює підвищену увагу тогочасних літераторів, зокрема, авторів нефікційних творів (хроніки, топографічні описи, памфлети та ін.) до зображення англійської сто-

лиці, сприяючи формуванню такого феномену, як лондонський текст.

Поняття «текст міста», введене до наукового обігу представниками семіотики, активно використовується нині представниками вітчизняного літературознавства, такими як: С.М. Андрусів [Андрусів, 2000], К.В. Борискіна [Борискіна, 2011], Г.Ю. Грабович [Грабович, 2002], Т.І. Гундорова [Гундорова, 2002], В.І. Дмитренко [Дмитренко, 2011], О.Б. Киричок [Киричок, 2005], Ю.Д. Крюкова (Клімчук) [Крюкова, 2021], М.М. Лаюк [Лаюк, 2018], В.А. Левицький [Левицький, 2010], Л.К. Оляндер [Оляндер, 2008],

О.Р. Салій [Салій, 2018], О.С. Філатова [Філатова, 2010], О.Д. Харлан [Харлан, 2008] та ін. Цей текст за своєю природою є гіпертекстом, який конструюється у свідомості реципієнтів у разі знайомства з літературними творами і нефікційними текстами, а з плином часу входить до культурної пам'яті.

Сплеск зацікавленості лондонським текстом як об'єктом наукового дослідження припадає на кінець XX – початок XXI ст., коли з'являються праці, присвячені вивченню особливостей репрезентації англійської столиці в творчості письменників різних періодів. У фокус уваги вчених потрапляли як класичні твори епохи Ренесансу, так і більш пізні тексти, зокрема активно досліджувався лондонський текст у літературі вікторіанської епохи та модернізму.

Так, зокрема, Лондон епохи Відродження та лондонський текст того періоду потрапляє у фокус досліджень Л. Менлі [Manley, 1997] та О. Соболя [Соболь, 2020]. Такі дослідники, як Дж. Вульфріс [Wolfreys, 1998], Ю. Хоровітс [Horowitz, 2010] та М. Баумгартен [Baumgarten, 2006], звертаються до вивчення особливостей структурування лондонського тексту XIX століття. Лондонський текст епохи модернізму постає об'єктом наукових розвідок П. Чайлдс [Childs, 2000], Н. Плесске [Pleßke, 2014], О. Павлова (Поронюк) [Поронюк, 2013; Павлова, 2017].

Окрім того, у сучасних літературознавчих студіях великої популярності набувають міждисциплінарні підходи, які використовують досвід і методологічні стратегії філології, історії, соціології, культурології та урбаністики. Зокрема, із соціокультурної точки зору лондонський текст досліджували К. Бексон [Beckson, 1993], Р. Вільямс [Williams, 1975], Дж. Вайт [White, 2008] та ін. П. Рау [Rau, 2013] приділила увагу мультикультурному та імагологічному аспектам лондонського тексту, відображеному у творах письменників, що не були жителями Лондона або взагалі мешкали у інших країнах. У наукових розвідках Дж. Фінча [Finch, 2022] та Й.М. Гурра [Gurr, 2020] аналізувалися питання урбанізму, впливу індустріалізації та постіндустріалізації на міський ландшафт та характер відображення цих змін у літературі. Е. Цо [Tso, 2020] поєднувала урбаністичний підхід з елементами геопоетики.

Однак, незважаючи на численні наукові розвідки та спроби деяких дослідників (К. Бексон, П. Рау) пов'язати характер репрезентації лондонського тексту із гендерними особливостями автора, власне образ Лондона, як ядро, навколо якого структурується лондонський текст і як продукт авторських наративних стратегій опису, крізь призму гендеру не вивчався.

Мета цієї наукової розвідки полягає в тому, щоб проаналізувати лондонський текст ренесан-

сних топографічних та історіографічних творів, виявляючи поетикальну специфіку структурування образу англійської столиці.

На реалізацію цієї мети спрямоване розв'язання низки завдань, а саме: дослідити історичний та соціокультурний наратив, у межах якого формувався лондонський текст англійської ренесансної літератури; виявити особливості структурування тексту Лондона у англійському нефікційному письмі XVI–XVII століття; з'ясувати роль гендерно маркованих аспектів репрезентації образу англійської столиці у формуванні лондонського тексту.

Об'єктом безпосереднього аналізу у цій статті вибрано твори англійських топографів та історіографів, таких як Р. Нікколс, Дж. Спід, В. Кемден, Дж. Стоу та ін., які репрезентують ренесансну літературу факту, що відігравала вкрай важливу ідеологічну і соціокультурну роль у процесах самоідентифікації англійської нації і формувала колективні уявлення про столицю.

Предметом дослідження є образ Лондона у ренесансній літературі факту та його гендерно марковані аспекти.

Методологія цієї наукової розвідки вибудовується на засадах гендерного літературознавства (Н. Блюстоун [Bluestone, 1987], Т. Мід та М. Візнер [Meade, Wiesner, 2006], Л. Монроз [Montrose, 2006], Н. Торкут [Торкут, Храброва, 2012], Г. Храброва [Храброва, 2012], Ю. Черняк [Черняк, Храброва, 2015] та ін.) та «нового історизму», представники якого розглядають «літературу як культуру в дії» (С. Грінблатт [Greenblatt, 1990], К. Галлахер [Gallagher, 2001], Л. Монроз [Montrose, 2006] та ін.).

Виклад основного матеріалу. Епоха Ренесансу призвела до суттєвих соціальних та політичних змін у структурі міського життя, що значним чином вплинуло на рецепції та репрезентації міста та міського тексту у тогочасній літературі факту. Зростаючі темпи та масштаби урбанізації стали причиною для збільшення рівня соціальної розмежованості, оскільки суспільство стрімкими темпами заповнювали нижчі прошарки населення, особливо в «позаштатних парафіях». Контролююча функція міських гільдій поступово послаблювалася, а традиційний поділ праці у місті переживав стрімкі зміни. Зростала частка непрофесійних виробництв, що зосереджувалися здебільшого у передмісті, яке не могли контролювати гільдії, а також значно розвинулася сфера послуг, що свідчило про становлення Лондона як центру промислового та суспільного життя [Archer, 1991, p. 90–92].

Важливим фактором для розвитку та пришвидшення урбанізації ренесансного Лондона також стали міграції. Нищівні наслідки бідності, голоду

та хвороб (зокрема, епідемії чуми) поєднувалися із релігійними та економічними причинами, спричиняючи потоки мігрантів, які спочатку заселяли здебільшого передмістя та наймалися тимчасовими робітниками, а потім переїжджали до власне лондонського Сіті, поступово перетворюючи місто на мегаполіс, та, за історичними даними, станом на 1590 рік майже кожен восьмий лондонець був мігрантом [Beier, 1986, p. 42].

Саме такий характер та темпи урбанізації стали передумовою для утворення нової лондонської літератури, яка була не лише репрезентацією запитів зростаючого міського поселення, але також продуктом і інструментом власне процесу урбанізації. Зображення Лондона у літературі полягало не лише у фіксації процесів власне розширення міста, а й мало соціальні функції. На літературу того періоду покладалося не лише «відтворення соціально-економічних відносин», а і «створення» обставин, які будуть надалі сприяти урбанізації. За виразом Л. Менлі, лондонська «література заселення» не просто створювала образ міста, а існувала у формі «дій або практик, способів ідеологічних інновацій, які фактично сприяли процесу осідлості», а головною її метою була «артикуляція міського менталітету заселення» [Manley, 1997, p. 147].

Визначальним для розвитку літератури та культури загалом був також фактор поступового відходу від феодального ладу та переходу до нової стадії розвитку економіки та господарства. Великі міста, зокрема, Лондон, мислилися як «місця вивільнення» від влади аристократії, тому влада вдавалася до певних поступок, не маючи можливості ігнорувати такий потужний економічний та соціокультурний осередок, як Лондон [James, 1986, p. 376].

Енкоміастичні жанри, зокрема, хроніки, педженти та топографічні описи, були найбільш тісно пов'язані із владою та офіційними поглядами представників двору й очільників лондонського Сіті, тож цілком закономірно, що Лондону в таких текстах приділялося чимало уваги. Ренесансна література, за словами Л. Менлі, «враховувала зростання Лондона і потенційну розбіжність інтересів його мешканців: від аристократичних статусів і систем цінностей пізнього феодалізму до централізуючої влади нової національної держави. Дедалі частіше нова спільнота була представлена не в локальних, а в «надіндивідуальних і трансісторичних термінах, як провіденційно встановлена нація та призначена імперія» [Manley, 1997, p. 151]. Як столиця та втілення Британії Лондон став ключовим символом у новому процесі національного самовизначення.

Включення та закріплення урбаніміу Лондон у національній свідомості реципієнтів доби англійського Ренесансу відобразилося головним

чином через його появу в топографічних описах та глорифікаційних текстах. Опис Лондона став невід'ємною рисою нових топографічних жанрів, що з'являлися з-під пера таких істориків та письменників, як Вільям Кемден (1551–1623), Річард Нікколс (1583/4–1616), Джон Спід (1551/2–1629), Джон Стоу (1525–1605). У своїх працях вони вдавалися не лише до опису Лондона та його ландшафтів, а й залучали ідеологічний та міфологічний контекст, створюючи таким чином складні семіотичні структури та закладаючи підвалини для формування ренесансного лондонського тексту.

Багато провідних описових праць епохи Тюдорів і Стюартів ґрунтувалися на новаторських історичних, етимологічних і топографічних дослідженнях, на техніках, запозичених як у письменників-попередників, так і у фахівців суміжних галузей, зокрема, антикварів. Однак головною визначальною рисою праць, присвячених опису міста ренесансної доби, було те, що автори намагалися не просто представити топографічні факти, а сформулювати цілісну візію міста. Вони послуговувалися різноманітними моделями опису та формували послідовні парадигми, які намагались передати не лише особливості топографії тогочасного Лондона, а відтворити міське життя у всьому його різноманітті.

Ренесансний образ Лондон формувався та поставав на сторінках робіт англійських топографів, які значним чином опиралися також на досвід іноземців, зокрема, італійських гуманістів та європейських картографів. Парадигми, якими послуговувалися англійські ренесансні діячі, вкладалися в узагальнену схему опису, що включала у себе чотири стадії. Перша стадія стосувалася опису назви міста, звернення до історії його заснування та центральних міських міфів. Наступною була стадія опису власне місця, на якому розташовувалося місто, його ландшафту та особливостей. Третя стадія включала у себе описи будівель та визначних місць, що є знаковими для місця. Остання, четверта, стадія стосувалася соціального аспекту міського життя, працюючи над нею, автори вдавалися до розгляду міської влади, освітніх закладів та соціальних подій, що формували образ міста.

Хоча моделі для опису Лондона походили з різних джерел (зокрема, з аристотелівських ідей, з рамістської діалектики, з античної риторики), вони мали суттєвий взаємовплив та багато спільних точок, що виходили з домінуючої культурної парадигми загалом. Одним із засадничих аспектів опису Лондона ренесансними авторами була персоніфікація та сприйняття міста як жінки. На думку Т. Менлі, цей феномен пояснюється «тенденцією узгодити факти міської культури із законами природи» [Manley, 1997, p. 153]. Така

«натуралізація» культурного факту була покликана необхідністю сприймати місто як «символічно покірного посередника між природою та вищими вимогами політичної культури, між буржуазною спільнотою та неофеодальним ладом» [Manley, 1997, p. 154].

Така «гендерна парадигма» домінувала в багатьох текстах, у яких описувався Лондон епохи Тюдорів та Стюартів, маючи під собою політичні імплікації, що були спрямовані на стримування темпів соціально-економічного розвитку столиці та її підпорядкування аристократам та королівському двору. Присвоєння місту жіночої ідентичності зменшило ідеологічне занепокоєння, забезпечивши не лише «гендерну модель слухняного підкорення», але й «трансісторичну ідентичність, яка поглинала та придушувала просторові поділи та суспільні розриви, які проявляли справжній історичний динамізм міста» [Manley, 1997, p. 154].

Важливим для цієї стратегії персоніфікації є не просто те, що місто наділяється людськими рисами і це робить його більш «наближеним» до реципієнта, а й те, що, уособлюючи місто як жіночу сутність, автори «визнавали, що жінки є активними учасниками особливих процесів культури, але водночас бачили їх зверненими до природи, оскільки жінки мають більшу безпосередню спорідненість із природою» [Paster, 2012, p. 20–21]. Окрім того, варто звернути увагу на неоднозначність сприйняття жіночої персоніфікації міст. «Історія гендерної типізації, історія персоніфікації також є історією сексуальної амбівалентності», оскільки з давніх часів жіноче уособлення міста мало подвійну конотацію звеличення та приниження, зокрема Єрусалим називали «нареченою Христа», а Рим – «повією Вавилону» [Paster, 2012, p. 20–21].

Архетипи «міста-дів» та «міста-блудниці» знайшли своє відображення і у ренесансному баченні урбаноніму Лондон та нерідко використовувалися поруч один з одним, щоб відобразити мінливість та різноманітність цього міста.

Суттєвою подією, яка справила значний вплив на ренесансну візію гендерної парадигми, стало сходження королеви Єлизавети I на англійський престол (1558). Домінуюче у патріархальному суспільстві бачення жінки стало причиною для неоднозначності у рецепції нової королівської персони та спричинило суттєвий культурний резонанс. Як зазначала Г. Храброва, «перебування жінки на троні розцінювалось у патріархальній державі як девіація» [Храброва, 2012, с. 69], втім зважена політична стратегія та суттєва розбудова всіх сфер англійської держави та державності призвели до того, що значна частина того-часного англійського суспільства (здебільшого

протестанти, яких нова королева підтримувала) «з радістю вітала нову помазаницю Божу» [Храброва, 2012, с. 69].

Правління королеви Єлизавети I закріпилося у англійській культурній свідомості як «золотий вік», а «образ королеви-дів» як культурний конструкт сприяв суттєвим «позитивним змінам у ставленні соціуму до жіноцтва загалом» [Черняк, Храброва, 2015, с. 13]. Окрім того, звеличення та глорифікаційний пафос, який виник навколо гендеру королеви та оспівування її жіночності «ввійшли до формату гендерного ідеалу фемінності» [Черняк, Храброва, 2015, с. 13].

Таким чином, зміна гендерних стереотипів, значною мірою спричинена успішним правлінням королеви Єлизавети I, зумовила формування і закріплення в масовій свідомості англійців сприйняття Лондона не лише як фемінного конструкту, а як позитивно забарвленого образу-символу, генетично укоріненого в архетипі «місто-дів».

Однак, незалежно від того, набувала персоніфікація позитивної чи негативної конотації, зображення міста значною мірою залежало від часових рамок, підпорядковуючи емпіричні неузгодженості міського життя єдиній, надособистісній ідентичності, що свідчило про формування єдиного міського тексту.

З глорифікаційної точки зору персоніфікований урбанонім Лондон нерідко виступав у гендерно маркованих жіночих ролях «дів», «королеви», «володарки» або «героїчної матрони», уособлюючи материнське начало.

Так, зокрема, на фемінному началі персоніфікованого Лондона наголошував єлизаветинський письменник та видавець Р. Нікколс. Називаючи Лондон «королевою міст» та «володаркою острову» [Британії] у своєму топографічному описі, він звеличував місто та підкреслював традиційно жіночу роль берегині, що зберігає рід та його славі традиції для нащадків: «*This Queene of citties, Lady of this Ile, / So happy seated both for ayre and soyle, / Famous in name from all antiquitie / To keepe the same vnto posteritie*» [Niccols, 1616]. Нікколс також підкреслював «материнську» роль міста, що виплекало «синів слави» та «шанованих бриттів», втілюючи у тексті такі суто фемінні материнські образи, як «колисання дитини на колінах» або «виплекання дитини на своїх грудях»: «*Vpon her lap did nurse those sonnes of Fame, / Whose deeds do now nobilitate her name; / From her faire bosome sprang that royall stem, / Who, for the worlds imperiall Diadem / Did with his Brittons, famous then for armes*» [Niccols, 1616].

Ренесансний історик Дж. Спід також звертався до звеличення жіночої сутності Лондона, залучаючи релігійний символічний шар та порівнюючи Лондон із іншим містом-дівою – Єрусали-

мом: «*This London (as it were) disdainning bondage, hath set her self on each side, far without the walls, and hath let her West gate in the midst, from whence with continual buildings (still affecting greatness) she hath continued her streets unto a Kings Palace, and joyned a second City to her self, famous for the Seat and Sepulchre of our Kings; <...> No walls are set about this City, and those of London are left, to shew rather what it was, than what it is: Whose Citizens, as the Lacedemonians did, do impute their strength in their men, and not in their walls, how strong soever. Or else for their multitude, cannot be circulated, but (as another Ierusalem) is inhabited without walls, as Zachary said*» [Speed, 1676].

Дж. Спід також підкреслював значення Лондона для судноплавства та морської торгівлі, порівнюючи його до самої Англії «володарки морів» та називаючи місто «володаркою моря», незважаючи на те, що Лондон прямого виходу до моря не мав: «*And for London her channel is navigable, straitned along with meadowing borders, until she taketh her full liberty in the German Seas <...> that rightly is termed the Lady of the Sea, spreads her sail: Whence twice with lucky success hath been accomplished, the compassing of the universal Globe*» [Speed, 1676].

Суголосьну думку мав і відомий памфлетист Т. Деккер. Звертаючись до топографічного опису Лондона (зокрема, його двох центральних частин – Сіті та Вестмінстера) у своєму памфлеті «*The Dead Tearme*» (1608), він вдавався до гендерно маркованої персоніфікації Лондона на рівні опису назви міста та міфології його заснування. Так, зокрема, Т. Деккер писав, що свою сучасну назву Лондон отримав через «шлюб» з легендарним королем Лудом, змінивши свою сутність разом із назвою на жіночу, ніби жінка, яка традиційно після одруження змінює своє прізвище на прізвище чоловіка: «*Lud challenging me as his owne, tooke away none of my dignities, but as women married to great persons, loose their old names, so did I mine being wedded to that king and (after himselfe) was crowned with the Title of Laire-lud, that is to say, the City of Lud or Ludstone, vpon whych some nations cald me London*» [Dekker, 1608]. Окрім того, Т. Деккер звеличував Лондон у його новому жіночому уособленні, називаючи його найвеличнішою королевою та мудрою матір'ю королів та королев Англії: «*Thou goodliest Queene, euen ouer the greatest Citties! <...> A blessed Mother thou art, for no lesse then one hundred and thréescore Emperours, Kinges, and Queens, hast thou borne in thy Wombe <...> stored are thy breastes with wisdom, and the glory thereof shines in the gouernment of thy Rulers*» [Dekker, 1608], а також володаркою всіх наук та годувальницею всіх англійських земель: «*the Mistris of the Sciences, a Nurse to all the shiers in*

England» [Dekker, 1608], яка завжди залишається відданою королівській владі: «*From that day haue / euer since flourished, euer since haue / swelled vp in greatnes, euer since haue / bin loued of our kings, because euer since haue to our kinges bin loyall*» [Dekker, 1608].

Втім стрімкі темпи суспільного розвитку та урбанізації наклали відбиток і на традиційні наративні стратегії ренесансної літератури факту. Окремі автори, історики, топографи поступово відхилялися під домінуючою гендерно маркованою парадигмою, вдаючись до більш гендерно нейтральних засобів глорифікації або і зовсім відмовляючись від персоніфікованого уособлення міста у своїх текстах.

Так, зокрема, ґрунтовним та новаторським був топографічний метод англійського історика В. Кемдена, який не лише вдавався до детального опису сучасного міста, а й значною мірою спирався на досвід попередників. У своєму доробку, присвяченому історії та топографії Британії, В. Кемден зібрав майже всі праці, які стосувалися різних британських земель, та узагальнив історичні відомості, пов'язавши їх із конкретними територіями та місцями. За свою мету В. Кемден ставив ознайомити світ із Британією, однак визнавав, що це завдання є дуже складним, та шукав натхнення у величі своєї країни.

В. Кемден прослідкував розвиток та становлення держави та, зокрема, її ключового урбаноніму – Лондона, від давніх часів до своєї сучасності, приділивши увагу не лише власним спостереженням, але й візіям інших дослідників, як попередників, так і сучасників. І хоча В. Кемден, типово для ренесансного топографічного жанру, вдавався до метафоризації та глорифікації міста, називаючи Лондон «епітомою хоробрості Британії», а також залучав міфологічно-символічний прошарок змісту, звертаючись до міфу про короля Луда, його праця була повністю позбавлена гендерної маркованості: «*But London, the Epitome or Breviary of all Britain, the seat of the British Empire and the Kings of Englands chamber, so much overtoppeth all these as, according to the Poet, inter viburna cupressus, that is, the Cypress-tree among smal twigges <...> and Caer Lud of King Lud, whom they write to have reedified it and given it the name. But these new names and originall derivations together with Erasmus his conjecture, who deriveth it from Lindum*» [Camden, 1695].

Дотримувався подібної стратегії і англійський історик та хроніст Дж. Стоу, який провів ґрунтовне топологічне, етимологічне та історичне дослідження Лондона та виклав узагальнені результати у своєму описі. Подібно до інших топографів, Дж. Стоу вдавався до глорифікаційного пафосу та актуалізував міфічний контекст,

звертаючись до історії перейменування міста на честь легендарного короля Луда, втім, як і у праці В. Кемдена, у Дж. Стоу Лондон репрезентовано не як типове для ренесансної літератури факту гендерне уособлення (образ «міста-дів»), а як культурно-історичний топос, що становлять конкретні локації: «*auncient and present Riwers, Brookes, Boorns, Pooles, Wels, and Conduits of fresh water, seruing the Citie, as also of the ditch compassing the wall of the same for defence thereof*» [Stow, 1603].

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, маємо належні підстави стверджувати, що динамічні протиріччя в культурному розвитку Лондона не залишилися непоміченими в жанрах нефікційної літератури. Втім домінування в художньому просторі цих творів топографічного письма, яке було більшою мірою спрямоване на захист офіційних інтересів держави, вимагало відходу від домінуючої гендерної персоніфікації міста, що призвело до перебудови та переорієнтації моделі зображення англійської столиці. Ці зміни відбувалися поступово протягом кінця XVI–XVII століття, культурні факти міського життя почали концептуально протиставлятися природі, а «монструозність» Лондона почала розумітися як гетерогенний конструкт, що має драматичну та бурхливу історію. Цей конструкт був сформований різними політичними силами, соціальними групами та прошарками населення.

Зображення «монструозності» Лондона насамперед відобразилося у таких жанрах ренесансної художньої літератури, як сатира, конні-кетчерівський памфлет та міська комедія, тоді як прозові твори зазнали цієї ідеологічної зміни пізніше та у прозі Лондон ще довго залишався ідеалізованим та персоніфікованим образом. Лондонський текст, створений авторами пізньоренесансних романів і памфлетів, зокрема, Джоном Лілі, Томасом Лоджем, Робертом Гріном, Томасом Нешем та ін., безперечно заслуговує на те, щоб стати об'єктом окремої наукової розвідки. Простежуючи ключові концептуальні відмінності опису міста у ренесансній нефікційній літературі, можна зробити висновки не лише про зміну домінуючої описової парадигми, а й про загальні політичні та соціокультурні зміни, які знайшли свій відбиток у лондонському тексті доби Ренесансу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусів С.М. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х рр. XX ст. Тернопіль : Джура, 2000. 340 с.
2. Борискіна К.В. Специфіка репрезентації «римського тексту» в п'єсі «Юлій Цезарь» В. Шекспіра. *Ренесансні студії*. Запоріжжя : КПУ, 2011. Вип. 16–17. С. 57–69.
3. Грабович Г.Ю. Тексти і маски. Київ : Критика, 2005. 312 с.
4. Гундорова Т.І. У колисці міфу, або Топос Києва в літературі українського модернізму. *Київська старовина*. 2002. № 6. С. 74–82.
5. Дмитренко В.І. Київський текст Валер'яна Підмогильного. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і літературознавство*. Київ, 2011. Вип. XXIV, ч. 1. С. 360–368.
6. Киричок О.Б. «Етос» і «Етика» давнього Києва. *Образ міста в контексті філософії, історії, культури: Києвознавчі читання*. Київ : Парапан, 2005. С. 46–54.
7. Крюкова Ю.Д. «Празький текст» у творчості європейських поетів-модерністів першої половини XX століття : дис. ... канд. філол. наук (доктора філософії) : 10.01.05. Луцьк, 2021. 224 с.
8. Лаюк М.М. «Карпатський текст» у творчості Василя Герасим'юка : дис. ... канд. філол. наук (доктора філософії) : 10.01.01. Київ, 2018. 209 с.
9. Левицький В.А. Київський текст XX ст.: виміри реконструкції. *Літературознавчі студії*. 2010. Вип. 26. С. 335–341.
10. Оляндер Л. Волинський текст в українській та польській літературах (XIX–XX ст.). Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2008. 236 с.
11. Павлова О.Б. Лондонський текст англійської літератури першої третини XX століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04. Львів, 2017. 205 с.
12. Поронюк О. Урбаністичні мотиви в англійській поезії кінця XIX – початку XX століття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. Вип. 37. С. 352–363.
13. Салій О.Р. «Сей край невичерпаної краси»: гуцульський текст в українській художній прозі кінця XIX – початку XX століття. Київ : Наукова думка, 2018. 326 с.
14. Соболев О.В. Текст Лондона у світлі дослідницької аналітики. Тези доповідей XII Міжнародної наукової конференції «Іноземна філологія у XXI столітті». Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. С. 73–75.
15. Торкут Н.М. Храброва Г.М. Трансформація міфологічного сюжету в поемі Вільяма Шекспіра «Венера і Адоніс»: гендерний аспект. *Ренесансні студії*. 2012. Вип. 18–19. С. 60–82.
16. Філатова О.С. Київський «міський текст» 20-х років XX століття: «Анатомія», «Фізіологія», «Психологія». *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. Вип. XXIII, ч. 4. С. 153–161.

17. Харлан О.Д. Чернівецький текст у циклі повістей Ірини Вільде «Метелики на шпильках». *Слово і час*. 2008. № 2. С. 27–32.
18. Храброва Г.М. Специфіка художньої репрезентації гендерного дискурсу в ранніх поемах В. Шекспіра : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04. Запоріжжя, 2012. 257 с.
19. Черняк Ю.І. Храброва Г.М. Художні стратегії формування іміджу королеви Єлизавети в літературі англійського Ренесансу. *Держава та Регіони : науково-виробничий журнал. Серія : Гуманітарні науки*. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2015. № 1. С. 8–15.
20. Archer I.W. *The Pursuit of Stability: Social Relations in Elizabethan London*. Cambridge : Cambridge University Press, 1991. 334 p.
21. Baumgarten M. *Urban Labyrinths: Dickens and the Pleasures of Place. Literature & Place 1800–2000*. Oxford : Peter Lang, 2006. P. 69–85.
22. Beckson K. *London in the 1890s: A Cultural History*. New York : W.W. Norton, 1993. 445 p.
23. Bluestone N.H. *Women and the Ideal Society: Plato's Republic and Modern Myths of Gender*. Amherst : University of Massachusetts Press, 1987. 238 p.
24. Camden W. *Camden's Britannia newly translated into English*. London, 1695. URL: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo2/B18452.0001.001?view=toc> (дата звернення: 05.12.2024).
25. Childs P. *Modernism. The New Critical Idiom*. London : Routledge, 2000. 226 p.
26. Dekker Th. *The Dead Tearme*. London, 1608. URL: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A20054.0001.001?rgn=main;view=toc> (дата звернення: 05.12.2024).
27. Finch J. *Literary Urban Studies and How to Practice It*. New York : Routledge, 2022. 272 p.
28. Gallagher C., Greenblatt S. *Practicing New Historicism*. Chicago : University of Chicago Press, 2001. 249 p.
29. Greenblatt S. *Learning to Curse: Essays in Early Modern Culture*. New York : Routledge, 1990. 188 p.
30. Gurr J.M. *Charting Literary Urban Studies: Texts as Models of and for the City*. London : Routledge, 2020. 220 p.
31. Horowitz E. *London: Capital of the Nineteenth Century. New Literary History*. 2010. Vol. 41. Number 1. P. 111–128.
32. James M. *Society, Politics, and Culture: Studies in Early Modern England*. Cambridge : Cambridge University Press, 1986. 492 p.
33. *London 1500–1700: The Making of the Metropolis* / ed. by A.L. Beier. London : Longman Publishing Group, 1986. 296 p.
34. Manley L. *Literature and Culture in Early Modern London*. Cambridge : Cambridge University Press, 1997. 603 p.
35. Meade T.A., Wiesner M.E. *A Companion to Gender History*. Oxford : Blackwell Publishing, 2006. 676 p.
36. Montrose L.A. *The subject of Elizabeth: Authority, Gender, and Representation*. Chicago : University of Chicago Press, 2006. 341 p.
37. Niccols R. *Londons Artillery*. London, 1616. URL: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo2/B14996.0001.001?rgn=main;view=toc> (дата звернення: 07.12.2024)/
38. Paster G.K. *The Idea of the City in the Age of Shakespeare*. Athens : The University of Georgia Press, 2012. 264 p.
39. Pleßke N. *The Intelligible Metropolis: Urban Mentality in Contemporary London Novels*. Bielefeld : Transcript Verlag, 2014. 576 p.
40. Rau P. *English Modernism, National Identity and the Germans, 1890–1950*. Farnham : Ashgate Publishing, 2013. 244 p.
41. Speed J. *An epitome of Mr. John Speed's theatre of the empire of Great Britain*. London, 1676. URL: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/a61047.0001.001/1:5?rgn=div1;view=toc> (дата звернення: 07.12.2024).
42. Stow J. *A Survey of London*. Oxford, 1603. URL: <https://www.british-history.ac.uk/no-series/survey-of-london-stow/1603> (дата звернення: 08.12.2024).
43. Tso A. *The Literary Psychogeography of London: Otherworlds of Alan Moore, Peter Ackroyd, and Iain Sinclair*. Lethbridge, Springer Nature, 2020. 110 p.
44. White J. *London in the Twentieth Century: A City and Its People*. London : Vintage, 2008. 560 p.
45. Williams R. *The Country and the City*. Oxford : University Press, 1975. 335 p.
46. Wolfreys J. *Writing London: The Trace of the Urban Text from Blake to Dickens*. London : Palgrave Macmillan, 1998. 263 p.

REFERENCES

1. Andrusiv, S.M. (2000). *Modus natsionalnoi identychnosti: Lvivskyi tekst 30-kh rr. XX st.* [The Mode of National Identity: The Lviv Text of the 1930s]. Dzhura. 340 p.
2. Boryskina, K.V. (2011). *Spetsyfika reprezentatsii «rymskoho tekstu» v piesi «Iulii Tsezar» V. Shekspira* [The Specifics of the Representation of the “Roman Text” in W. Shakespeare’s Play *Julius Caesar*]. *Renesansni studii*, (16–17), pp. 57–69.
3. Hrabovych, H.Yu. (2005). *Teksty i masky* [Texts and Masks]. Krytyka. 312 p.
4. Hundorova, T.I. (2002). *U kolystsi mifu, abo Topos Kyieva v literaturi ukrainskoho modernizmu* [In the Cradle of Myth, or the Topos of

- Kyiv in the Literature of Ukrainian Modernism]. *Kyivska starovyna*, (6), pp. 74–82.
5. Dmytrenko, V.I. (2011). Kyivskyi tekst Valeriana Pidmohylnoho [The Kyiv Text of Valerian Pidmohylnyi]. *Aktualni problemy slovianskoi filolohii. Serii: Lihvistyka i literaturoznavstvo*, XXIV(1), pp. 360–368.
 6. Kyrychok, O.B. (2005). «Etos» i «Etyka» davnoho Kyieva [“Ethos” and “Ethics” of Ancient Kyiv]. *Obraz mista v konteksti filosofii, istorii, kultury: Kyievoznavchi chytannia* (pp. 46–54). Parapan.
 7. Kriukova, Yu.D. (2021). “Prazkyi tekst” u tvorchosti yevropeiskyykh poetiv-modernistiv pershoi polovyny XX stolittia [The “Prague Text” in the Works of European Modernist Poets of the First Half of the 20th Century] (Candidate of Philological Sciences dissertation). Lutsk. 224 p.
 8. Laiuk, M.M. (2018). “Karpatskyi tekst” u tvorchosti Vasylia Herasymiuksa [The “Carpathian Text” in the Works of Vasyl Herasymyuk] (Candidate of Philological Sciences dissertation). Kyiv. 209 p.
 9. Levytskyi, V.A. (2010). Kyivskyi tekst XX st.: vymiry rekonstruktsii [The Kyiv Text of the 20th Century: Dimensions of Reconstruction]. *Literaturoznavchi studii*, (26), pp. 335–341.
 10. Oliander, L. (2008). Volynskyi tekst v ukrainskii ta polskii literaturakh (XIX–XX st.) [The Volhynian Text in Ukrainian and Polish Literatures (19th–20th Centuries)]. VNU im. Lesi Ukrainky. 236 p.
 11. Pavlova, O.B. (2017). Londonskyi tekst anhliiskoi literatury pershoi tretyny XX stolittia [The London Text of English Literature of the First Third of the 20th Century] (Candidate of Philological Sciences dissertation). Lviv. 205 p.
 12. Poroniuk, O. (2013). Urbanistychni motyvy v anhliiskii poezii kintsia XIX – pochatku XX stolittia [Urban Motifs in English Poetry of the Late 19th – Early 20th Century]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. Volodymyra Hnatiuka*, (37), pp. 352–363.
 13. Salii, O.R. (2018). “Sei krai nevycherpanoi krasoty”: hutsulskyi tekst v ukrainskii khudozhnii prozi kintsia XIX – pochatku XX stolittia [“This Land of Inexhaustible Beauty”: The Hutsul Text in Ukrainian Fiction of the Late 19th – Early 20th Century]. *Naukova dumka*. 326 p.
 14. Sobol, O.V. (2020). Tekst Londona u svitli doslidnytskoi analityky [The Text of London in the Light of Research Analysis]. In *Tezy dopovidei XII Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii “Inozemna filolohiia u XX stolitti”* (pp. 73–75). Zaporizkyi natsionalnyi universytet.
 15. Torkut, N.M., & Khrabrova, H.M. (2012). Transformatsiia mifolohichnoho siuzhetu v poemi Viliama Shekspira «Venera i Adonis»: hendernyi aspekt [The Transformation of the Mythological Plot in William Shakespeare’s Poem *Venus and Adonis*: A Gender Aspect]. *Renesansni studii*, (18–19), pp. 60–82.
 16. Filatova, O.S. (2010). Kyivskyi «miskyi tekst» 20-kh rokiv XX stolittia: «Anatomiiia», «Fiziolohiia», «Psykholohiia» [The Kyiv “Urban Text” of the 1920s: “Anatomy,” “Physiology,” “Psychology”]. *Aktualni problemy slovianskoi filolohii*, XXIII(4), pp. 153–161.
 17. Kharlan, O.D. (2008). Chernivetskyi tekst u tsykli povistei Iryny Vilde «Metelyky na shpylках» [The Chernivtsi Text in the Cycle of Stories by Iryna Vilde *Butterflies on Pins*]. *Slovo i chas*, (2), pp. 27–32.
 18. Khrabrova, H.M. (2012). Spetsyfika khudozhnoi reprezentatsii hendernoho dyskursu v rannikh poemakh V. Shekspira [The Specifics of Artistic Representation of Gender Discourse in the Early Poems of W. Shakespeare] (Candidate of Philological Sciences dissertation). Zaporizhzhia. 257 p.
 19. Cherniak, Yu.I., & Khrabrova, H.M. (2015). Khudozhni stratehii formuvannia imidzhu korolevy Yelyzavety v literaturi anhliiskoho Renesansu [Artistic Strategies of Shaping the Image of Queen Elizabeth in the Literature of the English Renaissance]. *Derzhava ta Rehiony: Naukovo-vyrobnychy zhurnal. Serii: Humanitarni nauky*, (1), pp. 8–15.
 20. Archer, I.W. (1991). *The pursuit of stability: Social relations in Elizabethan London*. Cambridge University Press. 334 p.
 21. Baumgarten, M. (2006). *Urban labyrinths: Dickens and the pleasures of place. In Literature & place 1800–2000* (pp. 69–85). Peter Lang.
 22. Beckson, K. (1993). *London in the 1890s: A cultural history*. W.W. Norton. 445 p.
 23. Bluestone, N.H. (1987). *Women and the ideal society: Plato’s Republic and modern myths of gender*. University of Massachusetts Press. 238 p.
 24. Camden, W. (1695). *Camden’s Britannia newly translated into English*. Retrieved from: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo2/B18452.0001.001?view=toc>
 25. Childs, P. (2000). *Modernism. The new critical idiom*. Routledge. 226 p.
 26. Dekker, T. (1608). *The dead tearme*. Retrieved from: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A20054.0001.001?rgn=main;view=toc>
 27. Finch, J. (2022). *Literary urban studies and how to practice it*. Routledge. 272 p.
 28. Gallagher, C., & Greenblatt, S. (2001). *Practicing new historicism*. University of Chicago Press. 249 p.
 29. Greenblatt, S. (1990). *Learning to curse: Essays in early modern culture*. Routledge. 188 p.

30. Gurr, J.M. (2020). *Charting literary urban studies: Texts as models of and for the city*. Routledge. 220 p.
31. Horowitz, E. (2010). London: Capital of the nineteenth century. *New Literary History*, 41(1), pp. 111–128.
32. James, M. (1986). *Society, politics, and culture: Studies in early modern England*. Cambridge University Press. 492 p.
33. Beier, A.L. (Ed.). (1986). *London 1500–1700: The making of the metropolis*. Longman Publishing Group. 296 p.
34. Manley, L. (1997). *Literature and culture in early modern London*. Cambridge University Press. 603 p.
35. Meade, T.A., & Wiesner, M.E. (2006). *A companion to gender history*. Blackwell Publishing. 676 p.
36. Montrose, L.A. (2006). *The subject of Elizabeth: Authority, gender, and representation*. University of Chicago Press. 341 p.
37. Niccols, R. (1616). *Londons artillery*. Retrieved from: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo2/B14996.0001.001?rgn=main;view=toc>.
38. Paster, G.K. (2012). *The idea of the city in the age of Shakespeare*. University of Georgia Press. 264 p.
39. Pleßke, N. (2014). *The intelligible metropolis: Urban mentality in contemporary London novels*. Transcript Verlag. 576 p.
40. Rau, P. (2013). *English modernism, national identity and the Germans, 1890–1950*. Ashgate Publishing. 244 p.
41. Speed, J. (1676). *An epitome of Mr. John Speed's theatre of the empire of Great Britain*. <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/a61047.0001.001/1:5?rgn=div1;view=toc>
42. Stow, J. (1603). *A survey of London*. Retrieved from: <https://www.british-history.ac.uk/no-series/survey-of-london-stow/1603>.
43. Tso, A. (2020). *The literary psychogeography of London: Otherworlds of Alan Moore, Peter Ackroyd, and Iain Sinclair*. Springer Nature. 110 p.
44. White, J. (2008). *London in the twentieth century: A city and its people*. Vintage. 560 p.
45. Williams, R. (1975). *The country and the city*. Oxford University Press. 335 p.
46. Wolfreys, J. (1998). *Writing London: The trace of the urban text from Blake to Dickens*. Palgrave Macmillan. 263 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.